

Мр Силва Добраш
Републички педагошки завод

ЈЕСМО ЛИ ПОТРОШИЛИ НАШУ БУДУЋНОСТ
ИЛИ
ЈЕДАН ОСВРТ НА ЕСЕЈЕ РАДЕ Р. ЛАЛОВИЋА

Глува бука или громогласна тишина влада око нас кад се говори о теми коју у посљедње вријеме зовемо заједничким именом *Култура сјећања*. Као кад копамо по пијеску па наиђемо на нове слојеве земље који дубоко у себи чувају тајне неког костура мамута, тако смо и ми дубоко у себе закључали мисао о поријеклу, мисао о припадању, можда и о себи самима.

Да сам у праву потврђује зборник есеја Раде Р. Лаловића, дугогодишњег савјетника и колеге који својим освртом на велику тему *Култура сјећања* у себи доноси све; и поријекло, и породични и лични идентитет, и национални идентитет за који сматра да је у ово вријеме кад дувају неки нови вјетрови историје, од изузетне важности. Необориви су принципи за које се аутор залаже јер је почело да се догађа нешто велико и важно, а то је спознаја да се сва наша субверзивна искуства која имамо коначно претварају у корисно.

Како то учинити препоручио је Лаловић сучељавајући усјеке сјећања са поезијом коју су исписали Десанка Максимовић, Стеван Раичковић, Матија Бећковић и други.

За Лаловића су историјски пресудни дани који су обиљежили двадесети вијек, вијек у којем су Срби страдали само зато што су Срби. Плашимо се да савремени човјек пишући о овом пише о својим најскривенијим страховима и да најопштија искуства говоре управо о чињеници да смо се из неких разлога предали заборава. Стога нас аутор позива на израду породичног стабла, на сакупљање фотографија предака са намјером да их се не заборави. Прича о породичном идентитету гради причу о националном и само тако је могуће јачати онај атрофирани мишић срца који је човјек заборавио, а није смио. Премда смо дубоко загазили у дигиталну еру, еру отуђења, од изузетне важности је схватити пролошку улогу текста ***Изградња личног и националног идентитета и културе сјећања***. Аутор у њему говори колико је важно поћи од себе, а не увући се у замку коју жанровски есеј нуди, он огољује управо себе као аутора са намјером да нам покаже колики труд је уложио у овом огледу.

Сада када је наступило неко вријеме у којем је јаснија слика о припадању нацији, могли бисмо наићи на отпор према таквом виђењу дејства књижевног текста са примједбом да оно може представљати бјекство од стварности. Но, на такав став лако је одговорити јер сви текстови у овом зборнику есеја имају умјетничку вриједност и воде ка суочењу. Аутор лијепо каже да тамо гдје је одговорност колективна онда је и нема, што је хуманистички став сваког хришћанина.

Као што вјера и религија улијева наду у вјечни живот тако сам посебно срећна што пишући о зборнику есеја аутора Лаловића могу исказати дубоку захвалност за путовање кроз лирику бола и туге којим се, нажалост упутих без унапријед скованог штита за вишесмјерни дијалог у којем аутор позива на спознају општељудских вриједности, али прије свега на слободу. Поље слободе сваког од нас да у тумачење лирике уђе онако како осјећа и жели и да смо субјекат у којем битише суштина, јесу основне квалификације Лаловићевих есеја.

Будући да нам је важан добар модел комуникације онда најискреније вјерујем у чињеницу да је модел интерпретације књижевних текстова са националном подлогом који нуди Раде Лаловић добар путоказ за нови, укрепљујући начин интерпретације било којег текста у нашим програмима. Ако знамо да је књижевност у сталној и непосредној вези са животом, онда лирика у зборнику „Памтим да бих постојао“ има све оно што је Езра Паунд рекао да је и музика и слика и идеја.

У пјесми *Лички мученици*, Дучић каже:

Стрељају и сад на свим пољима,
поред свих пута стоје вешала;
Падају бољи све за бољима.
С тлом српским крв се српска смешала.

Према Лаловићу у *Отаџбинском циклусу* који је написан у далекој Америци, Дучић слика стварно стање ствари и обичном читаоцу је јасно о чему је ријеч и за шта је пјесник забринут. Идући даље, двадести вијек је показао сву своју цивилизацијску изопаченост, па нас аутор зборника вјешто премјешта у деведесете са пјесмом Добрице Ерића „Чико ја тебе гледам с неба“ и позива да потпуно огољено увидимо да је *Милосрдни* анђео без имало милости бомбардовао све што је српско без селекције, младо-старо, цивил-војник. Колика је моћ поезије да креира и пренесе емоције, да ли магија језика јесте управо у томе да све сузе које су неисплакане исплачемо кроз ријечи многих пјесника које аутор зборника цитира. Лаловић, сам по себи, има релевантно читалачко и животно искуство и треба му вјеровати кад зналачки реда пјесме различитих аутора, који су опет овој великој теми прострли своје пјесничко умијеће. Све аутентичне догађаје, фактичке и стварне, стиснули су у редове пјесама које су, ево у овом зборнику, на једном мјесту.

Како тестирати читалачку интелигенцију наших ученика, а користити као текстуални предложак неку од пјесама које есејистички интерпретира Раде Лаловић? Па управо онако како он то нуди у есеју „Могући приступ проучавању српске поезије страдања и патње у основним и средњим школама“. Сложен процес читања отежава сама тема која вири из стихова у којима би наши ученици пронашли истину за коју је важно да је спознају на вријеме.

Нове технологије, кризе читања и све флоскуларно што чујемо око нас, засигурно утичу на памћење које је очито необавезујуће, а страх од заборавља чини да смо сви у обавези да памтимо и сјећамо се. Читање као генератор емоционалне и социјалне интелигенције

је нужно како бисмо имали оријентире који као знакови поред пута свијетле свјетлошћу православља, појачани фењерима личног и националног идентитета.

Ефектне су пјесничке слике које је Лаловић, као аутор зборника есеја, понудио са намјером да се на основу, прво визуелног искуства, а потом и сваког другог чула, определијелимо за читање поезије страдања са очитом намјером да се све ирационално претвори у рационално до бола.

*Ово дрво запис је патње
То није Топола Бола
То је читанка нашега јуче
И стабло српског непребола*

(Топола Бола, Гордана Кукић)

Аутор у истраживачким задацима ученике наводи на стилску и естетску анализу са акцентом на недостатак интерпункције, узимајућу у обзир сва ученикова предзнања. Ученици путем истраживачких задатака откривају свијет који је настајао у једном дуготрајном процесу болног сазнања о судбини оних о којима се пјева.

И најчешће анализирана пјесма Десанке Максимовић „Крвава бајка“ тумачена различитим поводима у овом зборнику есеја представља поетски предложак за анализу различитим методама са намјером да се покаже композициона структура али и тон туге и безнађа, љутње и бесмисла страдања оних који нису криви:

*Дечака редови цели
узели се за руке
и са школског последњег часа
на стрељање пошли мирно
као да смрт није ништа.*

*Другова редови цели
истог часа се узнели
до вечног боравишта*

Андре Бретон, француски надреалиста, је у некој од студија рекао „...упоредити два предмета по карактеру удаљена један од другог што је више могуће, највиши је задатак којем може тежити поезија...“ па тако и Лаловић пореди поезију посвећену страдању и патњи са најзначајнијим људским емоцијама, мислима и ставовима узимајући у обзир да су читаоци потпуно неприпремљени за ово настало садејство.

Лаловић у једном тренутку каже:

„...Немогуће је његовати било какву културу сјећања на било коју жртву а не освијетлити сам чин злочина и на тај начин га осудити и презријети.“

Аутор подвлачи да је у интерпретацији поетског и прозног искључена мржња као генератор било чега, а посебно не смије бити покретач младих нараштаја да се баве Културом сјећања на погрешан начин. Сваки наставник је на својим часовима прво хуманиста, али не само у позицији посматрача процеса учења о теми која захтијева урођен осјећај за људску патњу и страдање.

Читајући есеје Раде Лаловића намеће се питање колико је нама, читаоцима, јасно да фразе и стихови које издваја, представљају посебну вјештину, знање и емоцију самог аутора који показује своје естетске и стилске преокупације у овим околностима за које сам сигурна да су га у једном тренутку сустигле и нагнале да дјелује.

И ако приближимо крај самом почетку онда ћемо се у том кругу бесконачја препознати, сви ми који у поезији страдања проналазимо своје претке, материне ујаке, очеве коријене заљуљане у бабиној материци, оне која је кршила предрасуде о жени у рату, која је хвалећи се својим јунаштвом глорификовала отпор као једини спас за напаћени српски народ. И да, према самом избору стихова о којима говори Лаловић, прихватимо понуђено и препоручимо за читање свима који се овом, како на почетку рекох широко, темом баве, са намјером да се, прво сами, избавимо из дугогодишњег ћутања и неког рестла идеолошког контекста којем смо сви више-мање припадали.

У каријери савјетника Лаловића није само фуснота рад у Републичком педагошком заводу, него погонски точак и замајац који је добио радећи, те све што је радио, а радио је много и на овој теми, добија на својој пуној и снажној вриједности кад ми који смо добили задаћу да све што је написао очувамо.

Но, на крају ако узмемо у обзир тромост духа и сјенке прошлости које сјенче и данашњицу, без да ми то желимо, онда бисмо се могли присјетити једне филозофске мисли која каже да ако смо нешто добили морамо се запитати зашто смо то икад изгубили, онда је овај, помало лирски, осврт настао из снажне потребе за покретањем мисли да се врати точак времена и изгубљено сјећање.

Уколико је овај осврт један каменчић дуга који дугујемо Лаловићу за прегалаштво и идеје, снажно српско национално осјећање које је наглашено постанком и припадањем херцеговачком брду и камену, онда смо снажнији за битку у којој се нећемо чудити туђим илузијама јер смо изгубили своје, и на крају за битку за будућност коју јесмо или нисмо потрошили.